

Most koji spaja i razdvaja u djelu Ive Andrića - Na Drini ćuprija

Butumović, Ivona

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:186:072254>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-28**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ivona Butumović

Most koji spaja i razdvaja u djelu Ive Andrića *Na Drini ćuprija*

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ivona Butumović
Matični broj: 0009071004

Most koji spaja i razdvaja u djelu Ive Andrića *Na Drini ćuprija*
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: doc. dr. sc. Aleksandar Mijatović

Rijeka, 14. rujna 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. O AUTORU	2
3. ĆUPRIJA U NASLOVU	3
4. KOMPOZICIJA I STUKTURA ROMANA	3
5. LEGENDA I POVIJEST	5
6. MOST KAO GRAĐEVINA KOJA SPAJA.....	6
6.1. GRADNJA MOSTA	6
6.2. FIZIČKE KARAKTERISTIKE MOSTA	6
6.3. ZNAČAJ MOSTA KAO GRAĐEVINE ZA KOLEKTIV	8
7. MOST KAO GRAĐEVINA KOJA RAZDVAJA	9
7.1. GRADNJA MOSTA	9
7.2. MOST KOJI RAZDVAJA KOLEKTIV	10
8. MOST KAO SIMBOL	15
8.1. ESEJ MOSTOVI	16
9. ZAKLJUČAK	17

Sažetak, ključne riječi

Izvori, literatura

1. UVOD

Predmet istraživanja ovoga rada je most koji spaja i razdvaja u djelu Ive Andrića: *Na Drini ćuprija*. Najprije će biti promotrena veza između legende i povijesti u romanu, a zatim će oko mosta, kao središnje figure romana, biti grupirani događaji o sudbinama i egzistencijalnim dramama malih ljudi. Na taj način će se pokazati kako je stvorena duboka veza između građevine i naroda koji se njome služi. Roman je nastajao tijekom rata u teškim poratnim godinama.

Sam roman kronološki prati četiri stoljeća događanja uz veliki most i rijeku Drinu u gradu Višegradu, točnije od 1516. do 1914. godine. Kameni su mostovi za Andrića bili zanimljivi već od djetinjstva, jer je je pred ćuprijom na Drini “uvek zastajao idući u školu. I dok su se njegovi drugovi igrali kraj reke, on je tu, na sredini mosta, na kamenoj klupi-sofi, voleo satima da sluša pričanja starih ljudi. Otuda će se u njegovoj duši duboko urezati kazivanja o prošlosti ove varošice, dok će ga taj čudesni most, kamena ćuprija na jedanaest svodova, potpuno opčiniti.”¹ Osim u romanu *Na Drini ćuprija*, mostovi su prisutni i u pripovijetkama *Ljubav u kasabi* i *Most na Žepi*, a moglo bi se reći da opsesija mostovima završava lirskim esejem *Mostovi*.

U cjelokupnom Andrićevom književnom djelu nalazi se suprotnost između prirode i umjetničkog djela, pa tako i most na Drini ostaje nešto na silu izgrađeno, što izaziva čuđenje i strahopoštovanje. Za razliku od djela *Na Drini ćuprija*, u kojemu je most konkretna građevina, u proznom tekstu *Mostovi*, definiraju se značenja koja mostovi imaju u ljudskome životu. Oni uvijek nastaju tamo gdje je čovjek naišao na zapreku koju je svladao. Tako je i cilj ovog rada sagledati most s one druge strane. Ne samo kao građevinu uz pomoć koje se prelazi s jedne strane na drugu, nego most kao simbol spajanja i razaranja tih dviju suprotnih strana.

¹Radovan, Popović: *Andrićeva prijateljstva* – Službeni glasnik, Beograd, 2009.; str. 8-9.

2. O AUTORU

Ivo Andrić rođen je 9. listopada 1892. godine u travničkom zaseoku Dolac. Nakon završene osnovne škole, uz stipendiju višegradske općine, Andrić se upisuje u sarajevsku Veliku gimnaziju. Za Andrićevo je budućnost sudbonosan bio njegov profesor materinskog jezika, Tugomir Alaupović, koji je u njemu prepoznao literarni talent. Maturirao je u Sarajevu, 1912. godine, a nakon Zagreba, studiranje je nastavio u Beču i Krakovu.

Andrićevo se djelo može podijeliti u nekoliko stilsko-tematskih cjelina. Prvoj fazi pripada lirika i pjesme u prozi *Ex Ponto* i *Nemiri*. Ta faza je obilježena egzistencijalnim traganjem čovjeka, a sve je obilježeno meditativnom i ispovjednom značajkom. Druga faza traje do 2. svjetskog rata, a obilježena je Andrićevim okretanjem pripovjednoj prozi. U toj fazi uglavnom piše kratke pripovijetke s naglaskom na život Bosne i sela. Treća, ujedno i posljednja faza, obilježena je opsežnim djelima. Pripadaju joj romani: *Na Drini ćuprija*, *Travnička hronika*, *Prokleta avlija* i *Gospodica*.

Nemec, Krešimir navodi kako se je u većem dijelu svog umjetničkog opusa Andrić predstavio kao “kroničar egzotičnog, etnički i konfesionalno šarolika bosanskog mikrokozmosa u dugom vremenskom razdoblju.”² Najviše njegovih pripovjednih tekstova je usmjereno u razdoblje turske okupacije Bosne. Bosnu predstavlja kao zemlju na granici civilizacija, križištu Istoka i Zapada. Tako je Ivo Andrić pisac Bosne i pripovjedač događanja u kojima dominantno mjesto ima dodir dvaju svjetova, triju kultura i religija. U svojim djelima, zaokupljen je ljudskim sudbinama u vrijeme turskih i austrijskih terora.

²Nemec, Krešimir: *Gospodar priče*; Poetika Ive Andrića; Školska knjiga, Zagreb, 2016.; str. 220.

3. ĆUPRIJA U NASLOVU

Naslov Andrićeva romana sadrži turcizam “ćupriju“ u definiciji “mosta orijentalne gradnje, mosta općenito ili brvna.”³ Turcizmi su riječi preuzete iz turskog jezika, koje su imale utjecaja na sve jezike prostora na kojem je bilo rasprostranjeno Osmansko Carstvo.

4. KOMPOZICIJA I STRUKTURA ROMANA

Roman sadrži dvadeset četiri poglavlja označena brojevima, a svako “poglavlje je oblikovano pomoću dva, tri ili više motiva, od kojih je jedan u kompozicijskom središtu teksta.”⁴ Sastoji se od epizoda koje mogu stajati samostalno, a isto tako, rijetki su likovi koji se mogu sresti istovremeno u više različitih epizoda. Što se tiče tipološkog određenja romana, navodi se da je *Na Drini ćuprija* povijesni “roman-kronika u kojem su – na podlozi usmenog pripovjedačkog stila – sintetizirani mnogi književni postupci europskog romana 19. i 20. stoljeća”⁵. Također se navodi kako je roman po svojoj strukturi “novelistički roman sastavljen od niza manjih, gotovo samostalno oblikovanih pripovjednih cjelina.”⁶ Neki autori, poput Mirne Brkić Vučine, navode da se roman naziva “Višegradskom kasabom pa se tako može uvrstiti u povijesni roman, kroniku i psihološki roman.”⁷ Vučković navodi kako je roman stvarno i kronika, ali i moderan roman koji, složenošću, izvanrednim dimenzioniranjem pojava u naizgled jednostavnom i kroničarskom obliku, prelazi jednostavnost i jednobojnost kroničarskog pričanja. Navodi i kako je ovakav oblik romana kolektivne svijesti i egzistencije, imao najviše mogućnosti za razvoj u našoj međuratnoj literaturi.⁸

Radnja romana obuhvaća događaje od 1516. do 1914. godine. Obuhvaća samu povijest kao pozornicu ljudskih sudbina, teškoća i stradanja u vremenu. Takav dug vremenski raspon je omogućio sagledavanje utjecaja povijesnih mijena na kolektiv oko mosta. U prvih osam poglavlja su opisani događaji iz vremena kada je kasaba bila pod Osmanlijskim Carstvom. Sredinom 19. stoljeća jedna civilizacija je počela nestajati pod udarom zapadnjačkog aktivizma. U IX. poglavlju, 1878. godine, opisan je ulaz dobro organizirane austrougarske vojske u kasabu. Tako je dobiven dvodijelni fabularni tijek. U prvom dijelu je opisano

³ <http://hjp.znanje.hr/> (20.7.2017.)

⁴ Milošević, Nikola: *Andrić i Krleža kao antipodi*; Beograd, Slovo ljubve, 1974.; str. 18.

⁵ Koljević, Nikola: *Na Drini ćuprija Ive Andrića*; Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1982.; str.62.

⁶ Isto

⁷ <http://hrcak.srce.hr/102559> (24.7.2017.)

⁸ Vučković, Radovan, *Književne analize* : (T. Ujević, I. Andrić, M. Krleža, M. Crnjanski, A.B. Šimić, R. Petrović, M. Dedinac, I.G. Kovačić); Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1972.

vrijeme turske vladavine te nema prikaza individualnih sudbina, dok je drugi dio ispunjen pojedinačnim ljudskim sudbinama. Prvi i drugi dio uspostavlja lik Alihodže Mutevelića. Prizorom njegove smrti roman i završava. Vremenski period od četiri stotine godina ne prati kontinuirano protjecanje vremena, nego su izdvojeni neki ključni segmenti iz toga vremena. Svi opisani događaji u romanu događaju se u vezi s mostom ili na njemu. Odmak od gradnje višegradskog mosta pripovjedač započinje već na početku II. poglavlja rečenicom: “Sad nam se valja vratiti u vremena kad na ovom mestu nije bilo ni pomisli o mostu, pogotovo ne ovakvom kao što je ovaj.”⁹ Andrićevo pripovijedanje je jednostavno jer je uvijek najsloženije ljudske situacije uspio učiniti pristupačnim i predstaviti ih kao obične, životne usmene priče.

⁹Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 17.

5. LEGENDA I POVIJEST

Kako bi se razumjela Andrićeva stvaralačka filozofija, nužno je razumijevanje asocijativne veze između mosta i priče: “Vidite, sve je na svetu most: i osmeh, i uzdah, i pogled. Sve na svetu želi da bude premošćeno, da se nađe druga obala. To je težnja da se drugim ljudima sporazumemo.”¹⁰ U njegovim djelima, i priča i most služe komunikaciji odnosno prijelazu. Oni predstavljaju neki drugi smisao jer svladavaju provaliju, prazninu i nesmisao ljudskog života. Priča i most povezuju prošlost i suvremenost.

Za Andrića, odlazak u povijest bio je u znaku doživljaja neposredne ljudske solidarnosti i otkrivenja tih patnja iz kojih proizlazi ljudsko zajedništvo. To je nešto što čovjeka veže i otkriva veze sa sudbinom predaka.¹¹ Isto tako, roman ima više primjera u kojima je dramatisiran trenutak čovjekova pada u povijest kao susreta sa stvarnošću. Ta stvarnost je prikazana kao nešto što neprestano određuje život pojedinca. Nadalje, i legenda i povijest su za Andrića imale poseban umjetnički sadržaj jer u povijesnim sadržajima koji su postali legendarni, kao i u legendama koje povijest ostavlja za sobom, on nalazi jedno načelo umjetničkog oblikovanja koje ga privlači. Tako legenda i povijest ostaju vezane jedna uz drugu, jer se legenda uvijek zasniva na povijesti.

Andrić u samu realnost života uvodi drevni mitski ritual ljudske žrtve, prikazujući ga kao slučajnost, a ne lišavajući ga nijednog atributa drevnog scenarija ritualnog žrtvovanja.¹² Tako se uklanja realnost priča iz legende kako bi se uvela žrtva koja asocira na drevne građevne žrtve. Na taj način legende čuvaju, ali i izobličavaju istinu. One postaju ključ za psihologiju kolektiva i samu realnost u kojoj su nastale.

Međutim, stavlja razliku između glavnih legendi, tj. onih koje se svijaju oko nekoliko točaka ljudske aktivnosti i one za koje kaže da su osnovne legende, one koje najviše kazuju o mjestu i ljudima. Prve predstavljaju putokaz ljudske sudbine, dok druge imaju lokalni značaj.

Andrić je govornik legende koji simultanim pogledom obuhvaća sve što je bilo i što je, i on priča legendu tonom i ritmom narodnog govora nastalu na osnovu stvarnih činjenica, ali toliko preoblikovanu kako bi odgovarala naivnoj svijesti.¹³ On isto mora imati naivnu

¹⁰Nemec, Krešimir: *Gospodar priče*; Poetika Ive Andrića; Školska knjiga, Zagreb, 2016.; str. 248.

¹¹Koljević, Nikola: *Na Drini ćuprija Ive Andrića*; Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1982.; str. 13

¹²Džadžić, Petar: *Mitsko u Andrićevom delu* : hrastova greda u kamenoj kapiji. Beograd : Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1995.; str. 110.

¹³Korać, Stanko: *Andrićevi romani ili svijet bez Boga*; Prosvjeta, Zagreb, 1989.; str. 36.

svijest te mora djelovati kao netko blizak mediju kome se pripovijeda ili da bude jedan između onih koji slušaju.

6. MOST KAO GRAĐEVINA KOJA SPAJA

6.1 GRADNJA MOSTA

Gradnja mosta je započela 1566. godine po Mehmed-pašinoj naredbi. Sagradio je most kao dobro djelo. Još kao maleni dječak, odveden je iz svog rodnog sela kako bi služio vojsci, a kasnije isti taj maleni dječak je postao bitan čovjek u Turskom Carstvu. Mehmed-paša je zauvijek vezao Bosnu s Istokom, mjesto svoga porijekla s mjestima svoga života. Višegradaska kasaba se razvila oko mosta i time je započeo novi život. Tijekom vremena, stvorena je biološka veza između građevine i naroda koji se njome služi. Osobito se ističe estetska posebnost jer je podizanje mosta bilo povezano s mukom i mnogim ljudskim žrtvama. Puno materijala, vremena i ljudskog truda je uloženo u gradnju mosta.

6.2 FIZIČKE KARAKTERISTIKE MOSTA

Most kao građevina uglavnom nastaje iz potreba ljudi kako bi se premostile izolirane fizičke prepreke te povezale dvije suprotne strane. To olakšava prijelaz i skraćuje potrebno vrijeme. Most na Drini opisan je kao izrazito skladan i lijep: „Most je oko dve stotine i pedeset koraka dugačak a širok oko deset koraka, osim na sredini, gde je proširen sa dve potpuno jednake terase, sa svake strane kolovoza mosta po jedna, i dostiže dvostruku širinu. To je onaj deo mosta koji se zove 'kapija'. Tu su, naime, na srednjem stubu koji se pri vrhu proširuje, ozidani sa obe strane ispusti, tako da na tom stubu počivaju, levo i desno od kolovoza, po jedna terasa, smelo i skladno isturena iz prave linije mosta u prostor nad šumom, zelenom vodom u dubini. One su oko pet koraka duge i isto toliko široke, ograđene kamenom ogradom, kao i ceo most po dužini, ali inače otvorene i nenatkrivene. Desna terasa, idući iz varoši, zove se sofa. Ona je uzdignuta za dva basamaka, optočena sedištima kojima ograda služi kao naslon, a i basamaci i sedišta i ograda, sve od istog svetlog kamena, kao saliveno. Leva terasa, preko puta od sofe, ista je, samo prazna, bez sedišta. Na sredini njene ograde zid se izdiže iznad visine čoveka; u njemu je, pri vrhu, uzidana ploča od belog mermera i na njoj urezan bogat turski natpis – 'tarih' – sa hronogramom koji u trinaest stihova kazuje ime onoga

koji je podigao most i godinu kad je podignut. Pri dnu zida teče česma: tanak mlaz vode iz usta kamenog zmaja. Na toj terasi smešten je kafedžija sa svojim džezvama, fildžanima, uvek raspaljenom mangalom, i dečakom koji prenosi kafe preko puta, gostima na sofi. To je kapija“¹⁴

U opisu mosta, opisan je i pejzaž koji okružuje most. Naglašava se tok rijeke Drine i kaže da rijeka “protiče kroz tesne gudure između strmih planina ili kroz duboke kanjone okomito odsečenih obala.“¹⁵ Njen zaokret “neobično je oštar a planine sa obe strane tako su strme i toliko ublizu da izgledaju kao zatvoren masiv iz kojeg reka izvire pravo, kao iz mrkog zida.“¹⁶

Nasuprot tom strmom pejzažu, suprotstavljen je most u središte jednog životnog prostora i čini okolni prostor obuhvatnim. Iz njegovih širokih lukova “teče i razliva se ne samo zelena Drina nego i ceo taj župni i pitomi prostor, sa svim što je na njemu i južnim nebom nad njim.“¹⁷

Most na Drini je bio smješten između dviju obala pa tako predstavlja i sredinu varoši. Na desnoj se obali rijeke nalazi glavina varoši, a na lijevoj raštrkano predgrađe. Most povezuje brdovit krajolik s gradskom stranom i kasabom. Takav opis je izrazito realističan u opisima detalja jer se ničime ne narušava taj stvarni izgled okoline koji se opisuje.

Karakteristike mosta su naglašene u romanu, kako bi čitatelji shvatili da je riječ o važnoj i skladnoj građevini koja nije nimalo neobična. Milošević, Nikola ističe “kako se rečenice posvećene motivu mosta od ostalih iskaza u romanu *Na Drini ćuprija* izdvajaju nekim posebnim, aksiološkim tonom i oblikom, što je očito već u prvom poglavlju gdje se vizija mosta okružuje određenom aureolom vrijednosti. Također ističe da je most na Drini u spomenutom romanu opisan kao spomenik ljepote, dobrote, mudrosti i trajnosti.“¹⁸

¹⁴Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 7.

¹⁵ Isto; str. 5.

¹⁶ Isto; str. 5.

¹⁷ Isto; str. 8.

¹⁸Milošević, Nikola: *Andrić i Krleža kao antipodi*; Beograd, Slovo ljubve, 1974.; str. 17.

6.3 ZNAČAJ MOSTA KAO GRAĐEVINE ZA KOLEKTIV

Prvo poglavlje romana opisuje na koji način je most prisutan u životima žitelja kasabe te niz legendi o gradnji mosta koje naznačuju ono što će se dalje u romanu pripovijedati. Ljudi su znali da je most izgradio veliki vezir Mehmed-paša Sokolović, zidao ga je Rade Neimar koji je uzidao brata i sestru, Stoju i Ostoju, u srednje stupove mosta. Kako kažu, sažalio se nad majkom i ostavio na stupovima otvore kroz koje nesretna majka može doći svojoj žrtvovanoj djeci. U centralnom stubu mosta, ima velika soba u kojoj živi mračni Arapin. To znaju sva djeca i kome se on javi taj mora umrijeti. Vjeruje se kako je na lijevoj obali Radosavljev grob, grob čovjeka koji se pobunio protiv gradnje mosta pa su ga udavili na spavanju. Odmah u prvom poglavlju, govori kako se život kasabalijske djece odigrava ispod mosta, a s prvim godinama zrelosti se prenosi na most, gdje se odvijaju prva ljubavna maštanja, dobacivanja i šaptanja. Kapija je najvažniji dio mosta isto kao što je i most najvažniji dio varoši.

U romanu, sam Andrić navodi kako za ljetnih večeri, sve smiraje “ljudima može da pruži, i kroz vekove pruža, jedna građevina, kad je lepa i jaka, u dobar čas zamišljena, na pravom mestu postavljena i srećno izvedena.”¹⁹ Tako most postaje simbol spajanja, a zaborav svih onih razdvajanja.

Lik Alihodže, o kojem će biti više riječi u daljnjem radu, prepričava legendu iz djetinjstva koja objašnjava otkud ćuprija na ovom svijetu. Kažu kako je nastala kao “Božja spojnica“. Jednom davno živio je šejtan koji je zavidio stvoritelju na iznimnoj ljepoti te je odlučio među ljudima stvoriti provalije koje odvajaju kraj od kraja. Alahu je bilo žao pa je poslao svoje anđele kako bi pomogli ljudima. Kada su vidjeli da ljudi ne mogu prijeći preko, raširili su krila i nosili ljude preko. Tako su ljudi od anđela naučili graditi most.

¹⁹Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 31.

7. MOST KAO GRAĐEVINA KOJA RAZDVAJA

7.1 GRADNJA MOSTA

Korać navodi kako je Andrić oblikovao lik Radislava, seljaka iz višegradske okoline, kako bi izrazio ljudski protest protiv tih građevina koje traže krv i suze. Za njega je gradnja mosta besmislena jer upropaštava ljudske živote. Isto tako je oblikovao i lik Abidage koji je divljačan i surov te je na kraju Radislava nabio na kolac. To je i prva drama vezana uz građenje mosta. Uhićen je Radislav na skelama kako ruši gradnju. Dane su sve pojedinosti pripreme, postupka nabijanja na kolac kao i mučenje žrtve koja izdiše na njemu.²⁰

“Seljaku se zgrčiše usta, nabreкнуše vratne žile, rebra na slabinama iskočiše i trbušni mišići počеше da se stežu i kreću kao kad čovjek povraća. Stenjao je od bola, zatezao konopce kojima je vezan i uzalud se otimao i nastojao da smanji dodir tela sa vrelim gvožđem. Oči su mu treptale i suzile. Odmakoše verige.“²¹ Na taj način, odmah na početku djela, Andrić opisuje čovjekov susret sa smrću kao nešto prirodno i svakom čovjeku namijenjeno prije ili kasnije.

Korać navodi kako je Radislava nosila strast i mržnja od nagovaranja da se ruši gradnja do otegnutog rezanja na kolcu. On predstavlja svijest svog plemena jer je spoznao dobro i zlo.²² Spoznao je kako je gradnja mosta besmislena i beskorisna zato što ih upropaštava. Strah čini čovjeka nesposobnim za daljnji život jer razbija duševnu ravnotežu. Njegovo nabijanje na kolac je utjeralo strah svim radnicima na mostu, kulučarima i stanovnicima kasabe. Poslije tog događaja se njihov život mijenja više na religiozan način.

Isto tako navodi kako se, “samo kod velikih duševnih potresa u seljačkom kolektivu, nalazi istinska religiozna misao koja se ne obraća Bogu tražeći zaštitu i utjehu, nego se misao javlja kao iracionalna zaštita od očiglednog zla.“²³

Dvije su narodne pjesme o zidanju mosta na Drini. Jedna pripada bosanskim Muslimanima, a druga bosanskim Srbima. U obje pjesme se dva puta prolila krv u toku gradnje. Jednom u središtu mosta, a potom iz sasječenog drveta.

²⁰Korać, Stanko: *Andrićevi romani ili svijet bez Boga*, Prosvjeta; Zagreb, 1989.; str. 36.

²¹Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 88.

²²Korać, Stanko: *Andrićevi romani ili svijet bez Boga*, Prosvjeta; Zagreb, 1989.; str. 36.

²³ Isto

7.2 MOST KOJI RAZDVAJA KOLEKTIV

Kroz cijeli roman se prožimaju motivi bola i straha. Kad jedan događaj prođe, strah i sjećanje izazivaju novi događaj. Patnja se nije događala samo pojedincima, nego i svom narodnom kolektivu. Sav je narod živio pod strahom i osluškujući patnju koja prethodi smrti. Na taj način Andrić iznosi stvarnu povijest zemlje, osuđene da nekoliko vjekova robuje drugima. Odmah na početku se javlja ta fizička bol kod Mehmed-paše. On je želio sagraditi most kako bi se oslobodio svega onoga što ga je mučilo. Želio je napraviti prijelaz preko te mutne vode koja je njegova nesreća i bol. Shvaća da podizanjem mosta nije dobro učinio, a ta bol koja je godinama bila prisutna u njemu sada dobiva i svoju fizičku stranu uboda nožem.

Došla je teška zima, a sve što je bilo po dvorištima odnijela je poplava. Poplava je slična onoj biblijskoj o potopu i ljudskim grijesima. Borba protiv poplave postala je običan događaj u svakidašnjem životu, a obrana od poplave je stavila u akciju sve stanovnike kasabe. Tako stalna briga i borba ispunjava kako i pojedinca, tako i život kolektiva.

Već idućeg ljeta, spomen na veliku poplavu je prešao u sjećanje da je “život neshvatljivo čudo, jer se neprestano troši i osipa, a ipak traje i stoji čvrsto kao na Drini ćuprija.”²⁴ Osim poplave, bilo je i drugih napada na most. Dogodila se buna u Srbiji, a most izgrađen na samoj granici Bosne i Srbije uvijek je u neprestanom dodiru sa svime što se između suprotnih strana događa. Sukob u Srbiji se širio, stoga je traženo od bosanskih Turaka da pošalju ljude za vojsku. “Srbi su molili Boga da taj spasonosni plamen, koji je istovetan s onim koji oni oduvek nose i brižljivo sakrivaju u duši, proširi i ovamo na naša brda, a Turci su molili Boga da ga zaustavi, suzbije i pogasi, kako bi se osujetile prevratničke namere nevernika i zavladao opet stari red...”²⁵ U tim vremenima je most bio jedina sigurna veza pa je njegova važnost porasla. Vojska je podigla visoki drveni čardak nasred mosta koji je promijenio njegov izgled. Vodila se velika borba između dvije vjere, zemlje i vlasti, a jedni drugima su otimali pjesme, žene, konje i oružje. Od toga dana su na čardak dovođeni svi sumnjivci i krivci u vezi ustanka. Tako je nestalo sastanaka, razgovora i pjevanja. Turci nisu rado prolazili, a Srbi oborene glave samo ako moraju. Kada se stanje u Srbiji smirilo, čardak je izgubio važnost. Jedne noći je izgorio zbog zaboravljene svijeće. Tako je od čardaka i njegovih krvavih događaja nestalo traga, a kapija je opet postala važna.

²⁴Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 88.

²⁵ Isto, str. 90.

Osim ratova, kuga i seoba koji su udarali na most, bilo je i drugih bitnih događaja. Mnoge su se tužne ljudske sudbine događale na mostu. Tako je i Fata Avidagina iz Veljog Luga skočila s mosta. Ona je izabrala smrt umjesto sramote. Lijepa Fata postala je predmet tradicije pjesama.

Most je tako postao važno mjesto zbivanja povijesnih događaja i ljudskih sudbina. On je postao povijesno “konkretno“ na kojemu se s “uvijek različitom postavkom žrtava i izvršitelja, odigrava drama pogubljenja.“²⁶

Svi događaji predstavljaju antagonizam između pravoslavnog i muslimanskog stanovništva. Cijelo vrijeme se nacionalni raskol provodi u romanu. Pogubni utjecaj turske vladavine na duhovni i kulturni život u Bosni predstavlja jednu temeljnu Andrićevu tezu iz svoje disertacije. Taj jaz između stanovništva s obje strane kasabe, samo je ponekad ublažen prirodnim nepogodama koje nasrću na roman i stvaraju to zajedništvo obje strane “u istoj muci.“ Nemeć navodi kako je te kratke intervale prisilne sloge, kako ih on naziva, pripovjedač popratio iskazom: “jer ništa ljude ne vezuje tako kao zajednički i srećno proživljena nesreća.“²⁷

Sredinom 19. stoljeća, 1878. godine, u kasabu ulazi austrougarska vojska. Sav život oko mosta je ušao u razdoblje austrijske uprave, grad Višegrad je postao granica, a roman stavlja naglasak na napetostima između orijentalnog i tradicionalnog. “Stara shvatanja i stare vrijednosti sudarali su se s novima, mešali među sobom, ili živeli uporedo, kao da čekaju ko će koga nadživeti.“²⁸

Radnja se naglo ubrzava i nastoji obuhvatiti ekonomske, društvene i kulturne promjene koje se događaju zbog dolaska austrijske uprave. Dolazi do razvoja trgovine, sve se čisti i uređuje. Grade se ceste te se mijenjaju izgledi brežuljaka, kopaju se kanali, otvaraju trgovine, osvjetljava most i podižu javne zgrade. Sagrađeni su novi dućani s tvrdim krovovima. Poslije i u kasabu dolazi Mađar koji je otvorio prvi bordel. Kasaba se europeizira, međutim, orijentalne kulturne vrijednosti se potiskuju u drugi plan i sve domaće se mora prilagoditi. Takvu dramu najbolje dočarava epizoda sa Šemsibegom Brankovićem koji se ne miri s promjenama i odabire otpor.

²⁶Nemeć, Krešimir: *Gospodar priče*; Poetika Ive Andrića; Školska knjiga, Zagreb, 2016.; str. 256.

²⁷ Isto

²⁸ Isto

“U Brankovića kuće ne sme da uđe ni jedan komadić nove nošnje ili obuće no nova alataka ni nova reč. Nijednom od sinova ne da ni u kakav posao koji je u vezi s novom vlasti, unučad ne pušta u školu.“²⁹

Na početku XIV. poglavlja se prividno opisuje sreća ljudi. Život pored mosta je bivao sve življi i sređeniji tako da je većina stanovništva krenula živjeti po novim pravilima. Ni za koga novi život nije značio ostvarenje onoga što su htjeli, jer su i muslimani i kršćani s rezervom pratili sve te mogućnosti koje im se nude. Nova vlast je uspijevala iz naroda izvući brojne poreze, pa čak i grubim metodama ili pljačkom. Kasarna je zamijenila Kameniti han, a podignut je Konak. Nestale su vedre šale i pjevanja, a sada se ori buka i čuju se gramofoni “jer gdje nema huke, sjaja i pokreta, tamo svet ne ide i ne pazaruje.“³⁰

Dvadesetak godina od austrijske okupacije, život je oko mosta bio miran i izrazito napredan u smislu materijalnoga napretka. Te godine su bile godine prividnog blagostanja, bez krupnih događaja i izgledalo je kao da nestaje tragičnoga u životu naroda oko mosta. Dolazila je 1900. godina i dolazili su novi inženjeri te su obilazili most, a radnici su ga počeli popravljati.

Nemec navodi kako Andrić uvodi lik Alihodže koji prati sve te promjene u kasabi. On je vezan za ćupriju jer u jednom trenutku su ga Turci za kaznu ostavili uhom prikovanim za hrastovu gredu. Također navodi kako Alihodža “preuzima ulogu skeptičnog komentatora zbivanja i povijesnih potresa u višegradskom mikrokozmosu. Orijentalni duhovni kompleks i etika dobili su u njemu autentičnog tumača i oštromna pučkog filozofa koji razmišlja o sudbini svijeta, o tajni života, o mogućnosti dijaloga među ljudima.“ On svojim autoritetom brani zakon i stare običaje u kasabi, a u vremenima etničkih napetosti nastoji očuvati suživot. Nije prihvaćao promjene i zalagao se za usklađenost s prirodom te postupnost u promjenama.

31

Gradnja željeznice je olakšala ljudima putovanje u Sarajevo, ali ona je promijenila izgled mosta, jer: “Preko mosta je prelazio samo još svet iz sela sa leve obale Drine; seljaci sa svojim malim, pretovarenim konjima i volovskim kolima, ili konjske zaprege koje vuku drvo iz udaljenih šuma na železničku stanicu.“³²

²⁹Nemec, Krešimir: *Gospodar priče*; Poetika Ive Andrića; Školska knjiga, Zagreb, 2016.; str. 257.

³⁰Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 258.

³¹Nemec, Krešimir: *Gospodar priče*; Poetika Ive Andrića; Školska knjiga, Zagreb, 2016.; str. 256.

³²Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 227.

Javlja se i lik Židovke Lotike Caler. Ona je udovica “hladnih čula, brze pameti i muškog srca.”³³ Došla je iz Krakova u Bosnu odmah nakon austrijske okupacije i otvorila hotel u Višegradu “Hotel zur Brucke.” Ispočetka je vlasnik bio Caler, njezin šurjak, a onda je ona počela upravljati hotelom. Taj hotel je postao okupljalište činovnika, oficira i bogatog naroda. Velika zgrada hotela je imala šest soba i dvije sale, pa je tako zaluđivala raspikuće i praznila im džepove. Ona predstavlja ideju napretka i obogaćivanja jer se sve u njezinu životu vrti oko novca. U noći se ona povlači u svoju malu sobicu i raspoređuje novac. O njezinom poslovanju je i ovisio velik broj ljudi: “Upravljala je sudbinom celog tuceta jevrejskih porodica, ulazila u njihove živote do u najsitnije pojedinosti, određivala udaje i ženidbe, upućivala djecu na škole ili zanate, slala bolesne na lečenje, opominjala i karala neradine i rasipne a hvalila čuvarne i preduzimljive.”³⁴ S desne strane mosta nalazio se Lotikin hotel, a s lijeve strane oficirska kasina.

Svoj mir nalazila je na prozoru gledajući pogled na most. “S godinama, to je postao njen jedini svedok kome se ova Jevrejka s dva lica obraćala u trenutcima kad je tražila odmora i svežine i kad bi u svojim poslovnim i porodičnim brigama, koje je uvek rešavala sama, došla na mrtvu točku i bezizlazno mesto.”³⁵ Ljudi su vidjeli samo njezinu poslovnost i vedrinu, ali ne i svoju unutrašnju brigu u satima samoće. Ona promatra vidik, ali se ubrzo sjetila nekoga računa i to prekida njezin duševni mir. Pomoću tog računa, Andrić oblikuje metafizičke vrijednosti. Cijeli život predstavlja borbu s računima, a s teretom godina, to donosi umor. Kao što se i obogatila preko noći, tako je i njezina propast došla iznenada. U jednoj noći je pretrpjela težak živčani slom od kojega se nije uspjela oporaviti. Kad se most počeo bombardirati, ona je napustila hotel i završila na lijevoj obali Drine. Život joj se počeo kidati i zapala je u stanje krajnjeg očaja.

U XVIII. poglavlju sve promjene su bile presudne za most. Željeznička veza je umrtvila sve veze sa zapadom, a isto tako je prestala i veza s istokom. Veliki most, po želji vezira, koji je trebao spajati i olakšavati prijelaz, sada je odsječen “ i od Istoka i Zapada i prepušten sebi kao nasukani brodovi i napuštene bogomolje.”³⁶ I ljudi su osjećali da su se vremena pokvarila i da svi žive u iluziji. Jedni su bili zadovoljni životom u kasabi, dok su drugi tražili nešto dalje i nedostižnije.

³³ Isto

³⁴ Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.; str. 261.

³⁵ Isto

³⁶ Isto

Posljednja godina kronika o mostu na Drini bila je 1914.. To je bilo vrijeme na granici dviju epoha ljudske povijesti. Opisana je prividna idila ljudi kako sjede na kapiji, a cijela zemlja je nabujala i sve je u njoj procvjetalo. Tu idilu naglo prekida straža koja dolazi na most i od toga dana cijeli život kasabe je prekinut. Počelo se pucati, a prvi meci padoše na rijeku Drinu, zatim pred most, a onda na Lotikin hotel, pa sve bliže mostu.

Posljednje XXIV. poglavlje sadrži događaje iz 1914. godine. Ljudi su počeli bježati, a most koji je trebao povezivati istok i zapad sada je stajao između. Miniranjem mosta se ostvarilo Alihodžino proročanstvo jer je njemu restauracija ćuprije od početka bila sumnjiv posao. Rušenje mosta odrazilo se i na Alihodžu jer je to doživio kao udar na osobnu svetinju. On postaje svjedok rušenja onoga što mu je bilo najdraže. Tako njegova prirodna smrt, na neki način, predstavlja ono neizbježno u svakome ljudskom životu. To je patnja i kranja granica koju svako tijelo mora podnijeti.

8. MOST KAO SIMBOL

Nemec ističe kako Andrićevo pripovijedanje, njegova arhetipska imaginacija, često kod čitatelja proizvodi takav dojam da uz stvarno stanje i vanjske realije slutimo i jednu drugu dimenziju – razinu prenesenih značenja, skrivenih istina, spoznaju da je ljepota puna zastrašujućih istina. Andrić je tumačio most kao “ikoničan znak koji je sa svojim objektom povezan sličnošću ili kao znak kojemu se mostu pripisuje specifična semantika, dublji smisao.“ Most predstavlja čvrstu i postojanu točku, poveznicu između kolektivnog i individualnog. Most je “mjesto sjećanja“ u kojem se prožimaju različite pripovjedne tradicije jedne zajednice.³⁷

Most je stavljen u središte romana i tako omogućuje pripovjedaču komentiranje stvarnih povijesnih događaja obuhvaćenih dugim vremenskim rasponom. Most tako postaje simbol brojnih značenja jer se sva zbivanja zbivaju na ćupriji ili su povezana s njome. Tako most kao simbol čvrstoće i trajnosti, kao umjetničko djelo neprolazne ljepote, služi kao kontrast čovjekovoj smrtnosti i prolaznosti. Tako roman završava o mostu kao nečemu mudrom te pohvalom o ljudskom naporu.

Ponavljanjem i variranjem motiva mosta, Andrić ga je –“ kao da je sam slagao kamen na kamen – toliko postepeno i toliko uporno simbolički opteretio, da mi osjećamo kako most prirodno stječe pravo da izrekne posljednju riječ o smislu i mogućnostima života. Kao što se i priče grade, tako se i most gradi. On je simbol koji izrasta iz cjelokupne vizije života.“³⁸

“Most prenosi važne poruke kolektivno-nesvjesnog. Nesvjesno ih prihvaća i projicira opet na most s dopunskim sadržajem. Most se javlja i kao refleks pojedinačnih psiholoških doživljavanja, dobro poznat oslonac realističkog opredmećivanja unutrašnjih stanja junaka u čijem je vidnom ili osjećajnom polju.“³⁹

Džadžić uz simboliku mosta, govori i o simbolici crne boje. Crno za njega označava sve ono prožeto duhom negativnoga, dok je na drugoj strani, suprotno, pozitivno bijelo. Tako daje niz primjera poput: mladog crnca Arapina, crne pruge, crne skele, crno sečivo.... Također navodi da fenomen crne pruge, koji je prisutan u romanu, otkriva da su svi vidovi u predmetnoj realnosti s onime što uništava most i živote graditelja. Tako simbol crne pruge

³⁷Lachmann, Renata: *Metamorfoza činjenica i tajno znanje : o ludama, mostovima i drugim fenomenima*, Zagreb : Zoro ; Sarajevo : Naklada Zoro, 2007.; str. 390.

³⁸Nemec, Krešimir: *Gospodar priče: Poetika Ive Andrića*; Školska knjiga, Zagreb, 2016.; str.248.

³⁹Isto; str. 180.

ima negativnu ulogu koja oličava zlo razaranja i simbolizira kaos prije mosta, kao i kaos koji nastoji da ponovno zavlada i uništi poredak u čijem središtu je most.

8.1 ESEJ: *MOSTOVI*

Mostovi su za Andrića bili vječita njegova preokupacija i inspiracija. Svoja shvaćanja u vezi mostova je prikazao u kraćem proznom tekstu *Mostovi* objavljenom 1933. godine. Oni su za njega nešto sveto i veliko, nešto što traje i povezuje što naglašava odmah u prvoj rečenici. Oni su ljudska potreba nad silama prirode. Izgradnjom mosta čovjek prevladava prirodu i povezuje se s drugom stranom. Simbol mostova vezan je uz ljudske želje i težnje da se povežu jer svaka ljudska nada leži na drugoj strani. U tekstu su opisani mostovi izgrađeni od različitih materijala te je istaknuto da podjednako zaslužuju našu pozornost jer oni pokazuju mjesto na kojemu je čovjek naišao na prepreku koju je morao premostiti. Most predstavlja vremensko i duhovno spajanje, jer on ne povezuje samo obale, nego i prošlost i budućnost. Gdje god je krenuo, Andrić je primjećivao mostove zato što su oni nerazdvojni od ljudi. Jer ljudi, kao i mostovi, teže k nekom drugom cilju, gdje dobivaju svoj smisao, jer je sva naša nada na nekoj drugoj strani.

9. ZAKLJUČAK

Cilj je ovog rada bio objasniti most koji je spojio i razdvojio dvije suprotne strane u djelu Ive Andrića *Na Drini ćuprija*. Na samome početku je opisano kako sam roman prati pet stoljeća života naroda oko mosta s obje strane. Pred Mehmed-pašinu smrt je trebao biti izgrađen, a temeljna njegova funkcija je bila povezati dvije suprotne strane. Zatim je prikazano kako je most, kao građevina, bio iznimno važan za kolektiv zbog povezivanja dviju suprotnih obala. U radu je prikazano sve dobro i loše što se zbivalo na samome mostu ili oko njega. Tako je i most, moglo bi se reći, najvažniji lik u romanu. Uz most su vezane i egzistencijalne sudbine malog čovjeka, ali i cijelog kolektiva pa su tako stvorene i brojne legende. Most je bio svjedok tužnih, ali i sretnih godina kolektiva koji ga je okruživao. Izgrađen da bi povezivao i olakšao, smatram da je razdvojio dvije religije i dvije kulture življenja. Od početka njegove gradnje su se događale mnoge tragične sudbine, da bi na kraju on sam ostao između dvije zaraćene strane. Iako njegova fabula prati četiri stotine godina radnje, pa tako stavlja teži zadatak pred čitatelja, on je izrazito dinamičan i čitljiv uz mnoštvo opisa i detalja. Stavlja pred nas jednu prošlu viziju života koja nas tjera na razmišljanje i uvjerava da se takav stvaran život odigrao upravo na našim prostorima.

Sažetak

Tema rada je most koji spaja i razdvaja u djelu Ive Andrića: *Na Drini ćuprija*, pri čemu se analiziraju razlozi zbog čega most u djelu spaja, a zbog čega razdvaja. Analiza romana je pokazala kako je most u romanu više razdvojio dvije suprotne strane jer sam roman završava miniranjem mosta i tužnim sudbinama ljudi vezanim uz njega.

Ključne riječi

Ćuprija; most

IZVORI

Andrić, Ivo: *Na Drini ćuprija*; Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1986.

LITERATURA

Džadžić, Petar: *Mitsko u Andrićevom delu : hrastova greda u kamenoj kapiji*, Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1995.

Koljević, Nikola: *Na Drini ćuprija Ive Andrića*; Beograd, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1982.

Korać, Stanko: *Andrićevi romani ili svijet bez Boga*; Prosvjeta, Zagreb, 1989.

Lachmann, Renata: *Metamorfoza činjenica i tajno znanje : o ludama, mostovima i drugim fenomenima*; Zagreb : Zoro ; Sarajevo : Naklada Zoro, 2007.

Milošević, Nikola: *Andrić i Krleža kao antipodi*; Beograd, Slovo ljubve, 1974.

Nemec, Krešimir: *Gospodar priče*; Poetika Ive Andrića; Školska knjiga, Zagreb, 2016.

Radovan, Popović: *Andrićeva prijateljstva – Službeni glasnik*, Beograd, 2009.

Vučković, Radovan, *Književne analize : (T. Ujević, I. Andrić, M. Krleža, M. Crnjanski, A.B. Šimić, R. Petrović, M. Dedinac, I.G. Kovačić)*; Zavod za izdavanje udžbenika, Sarajevo, 1972.

INTERNETSKI IZVORI

Brkić Vučina, Mirna: *Ideja povijesnog circulusa u romanu Na Drini ćuprija*, Izvorni znanstveni rad, Mostar

<http://hrcak.srce.hr/102559> (24.7.2017.)

Hrvatski jezični portal

<http://hjp.znanje.hr/>(24.7.2017.)